

HÁROM ÚJSÁG EGY SZTRÁJKRÓL

Tudományos dolgozatokban, a politikai szövegekben mind gyakrabban írnak a tájékoztatásról. Az utóbbi években, évtizedekben roppant megnövekedett az információ iránti társadalmi szükséglet. Ezt bizonyíthatja a tömegközlelési eszközök gyors fejlődése is: egy-egy közösség sok pénzt fordít a sajtó fejlesztésére, a rádió- és a tévéhálózat kiépítésére. Az ember, hogy információ-igényét kielégítse, maga is vállalja az anyagi áldozatot, megveszi az újságot, a rádió- és tévékészüléket, az előfizetést beszámítja havi költségvetésébe, szabadidejének mind nagyobb részét tölti tévénézéssel, rádióhallgatással, olvasással.

Világjelenség, nálunk is kifejezésre jut, társadalmi rendszerünkben következik. Nemeszser megállapították, és senki sem vitathatja, hogy az öngazgatási rendszer elképzelhetetlen a jó tájékoztatás nélkül. A dolgozó nem tud öngazgatni, nem tud helyes álláspontot elfoglalni, a társadalmi ügyekbe érdemlegesen beleszólni, ha nem tájékoztatják szűkebb közössége, a társult munka problémáiról s ugyanígy a társadalom céljairól, érdekeiről.

Ez nyilvánvaló, magától értetődő, bizonyításra nem szoruló megállapítás.

A tájékoztatás tehát általános érdek, társadalmi rendszerünk létezésének fontos előfeltétele. Persze már régen felismerték a tájékoztatási eszközök jelentőségét. A sajtó még sokkal alacsonyabb szinten volt, amikor némely társadalmi csoport felismerte, milyen fontos eszköze lehet a néptömegekre való politikai hatásnak. A polgári demokratikus országokban a pártok egymás közötti versengésében a sajtónak régen is nagy szerep jutott, s a különféle választási hadjáratok a sajtó, a rádió és a televízió ma is jelentős feladatot teljesít.

Izgalmas vállalkozás lenne megvizsgálni, mit vállal magára, hogyan teljesíti feladatát öngazgatású társadalmunk sajtója, közüle is elsősorban a magyar nyelvű, munkánk azonban nem lesz haszontalan akkor sem, ha

a háború előtti jugoszláviai magyar sajtót vizsgálva próbálunk leszűrni néhány olyan következtetést ami ma is tanulságos.

Dolgozatunk célját így fogalmazhatnánk meg: hogyan tükrözi az újság nyelve (a nyelvi és stíluseszközök) az illető újság politikai magatartását. Tulajdonképpen a tartalom, a mondanivaló és a nyelvi megformálás viszonyáról van szó. Azt vizsgáljuk meg, hogy egy konkrét eseményről, az 1923 januárjában szervezett szabadkai Ferrum-gyári sztrájkról hogyan ír a Szervezett Munkás és még néhány más szabadkai lap. A szerkesztőségek, laptulajdonosok a sztrájkhoz, a sztrájkoló munkásokhoz vagy a gyárvezetőséghez való viszonyulásuktól, attól függően fogalmazzák meg tudósításaikat is. Hogyan nyilvánul meg a magatartásbeli különbség a stíluselemek felhasználásában, hogyan tükrözi a tudósítások nyelve közötti különbség az újságírók politikai nézete közötti különbséget.

Több mint ötven év után s csak a cikkek olvasása, elemzése alapján nem könnyű következtetni a lapok politikai magatartására, már csak azért sem, mert nem volt következetes, sok minden befolyásolta. Megtörténhetett, hogy az újságíró nem azt írta, ami tulajdonképpen meggyőződése volt, s a sztrájk kapcsán is talán kénytelen volt eleget tenni a laptulajdonos, illetve a gyárigazgató kívánságának. Hogy „pártatlan, független” újság miként függött egyik vagy másik hatalmasságtól, esetenként ma már nem könnyű kimutatni. A kortársaknak sem volt könnyű. Erről győznek meg bennünket a visszaemlékezések is: „— És maga pont itt akar jelentkezni a verseivel? — fordul felém. — Miért? Annyira tetszik magának ez az ócska Bácsmezei Napló? Mert más az, ha az ember a kenyerét kénytelen megkeresni az efféle rohadt polgári sajtónál, s megint más, ha a debütáláshoz választ magának ilyen kétes pódiumot.

— Hát hova menjek? — gondoltam kétségbeesve vagy mondtam is talán, mert Haraszi máris megértőbb lett . . .”

„De mintha egyféleképpen mégiscsak igazuk lett volna azoknak, akik jobbról is meg balról is támadták a Bácsmezei Naplót. Mert nem lehetett mindenért a színvonallal kárpótolni a magyar olvasót. Az, hogy az élő magyar irodalom legjobbainak írásai jelentek meg a szabadkai újság hasábjain, értékes és kedves ajándék volt, de a bátor szembeszegülés a hatalommal imponálóbbnak tetszett, akár a Szervezett Munkás mutatott példát helytállás dolgában, akár az újvidéki Délbácska írt vezércikket „Fehér karácsony — fekete karácsony” címmel. Az ellenállás sűrített levegője csapott ki ilyenkor, és sok mindent robbantott széjjel a kisebbségi lelkiállapot gyulékony anyagából.” (H. J.)

A példa mutatja, hogy a visszaemlékezés hangja is bizonytalan, a szubjektívizmus megnehezíti a tárgyilagos álláspont kialakítását. Annál fontosabb lenne a sajtótörténeti kutatások folytatása, mint Pastyik László is hangsúlyozza (Hungarológiai Füzetek) Sajtótörténetünk nyílt kérdései című dolgozatában, amely 1972-ben jelent meg. Azóta némileg talán javult a helyzet. Elsősorban Kolozsi Tibor munkájára gondolunk, A szabadkai sajtó történetét dolgozza fel.

Eddig ugyancsak az első kötet jelent meg, s ez az 1919-ig terjedő időszak sajtóját tárgyalja, találhatunk azonban benne a későbbi időszakra vonatkozó megállapításokat. A Bácsmezei Naplóról ezt írja: „Ez az újabb lapindítás nevezetes dátuma a szabadkai sajtótörténetnek, ugyanis dr. Janiga János és dr. Vojnich Gyula megindították a Bácsmezei Naplót, amelynek köztudomásúlag nagy szerepe volt a továbbiakban, s nem csupán a világháború előtti Magyarországon vált később — igaz, csak másodszori megindítása után — Szabadka egyik legtekintélyesebb lapjává, hanem a régi Jugoszláviában is. Előbb mint Bácsmezei Napló, később pedig mint Napló a mai Vajdaság legerősebb magyar napilapja volt, amelyről még a határokon túlról is elismeréssel nyilatkoztak, olyan színvonalra emelte a szabadkai úságírást”.

Nincs okunk kétségbe vonni e hízelgő vélemény tárgyilagosságát, s az alábbi elemzéssel sem kívánjuk cáfolni, de a példa talán bizonyíthatja, hogy még egy ilyen tekintélyes, erős napilap is micsoda megalkuvásra kényszerült.

A Szervezett Munkás baloldali hetilap volt, a kommunista munkásmozgalom fegyvere a tömegek mozgósításában. Az újság politikai beállítottsága meglátszik szerkesztésében a némely tudósítás, riport témaválasztásában, megírásában is. Az adott időszakban (1923—1929) ez volt a jugoszláviai magyar munkásság egyetlen sajtószerve. A többi napi- és hetilap igencsak a polgárság érdekeit szolgálta, noha nem egyformán viszonyult a munkásság törekvéseihez, ugyanígy nem egyforma nyíltsággal képviselte a tőkésék érdekeit sem. Látszatra — legalábbis — egyféle osztályfelettségre törekedtek, s inkább azt bizonygatták, hogy ők a jugoszláviai magyarság jogainak egyedül igaz harcosai. (Manapság szinte érthetetlen ez a lapszerkesztésben kifejezésre jutó magyar-központúság. Nem szabad azonban szem elől tévesztenünk az akkori társadalmi, politikai viszonyokat. Nemzeti elnyomás fenyegette a kisebbségi proletárt és polgárt is, és a tőkésosztály ezt igyekezett kihasználni az osztályellentétek tompítására.)

Röviden talán ezt kell tudnunk azokról az újságokról, amelyekből példáinkat választottuk.

A vizsgálódás szempontjainak részletesebb ismertetése helyett elegendő lesz talán két idézetre hivatkoznunk. Mivel a gondolatközlés eszköze, a nyelv elemeit kívánjuk megvizsgálni, írjuk ide, mit mond a publicisztika stílusáról Bencédy József:

„A publicisztikának az a feladata, hogy a társadalom tagjait a politikai, gazdasági, társadalmi és művelődési élet időszakos eseményeiről *tájékoztassa*, esetleg azokkal kapcsolatban *állásfoglalásra* bírja. Erre a célra az úságírásnak megvannak az idők folyamán kifejlődött nyelvi eszközei.

Szereti az *időszzerű vonatkozásokat* (kortársak nevének emlegetését, a hely- és időmegjelölést, szervezetekre, intézményekre való hivatkozást stb.). Kedveli a kifejező erejű *neologizmusokat*: területrablók, a háború vámszedői stb. Szívesen alkalmaz közkeletű *szólásokat*: lerántja a leplet

a bűnös politikáról; ez a politika fűhöz-fához kapkod; port hint a választók szemébe; egy követ fúj az ellenzékkel stb. A sajátos újságírói szókinccsen kívül nagy számban használja a figyelmeztető, *hatásos címeket*: A béke nevében, Jó hír az atomról! stb.

Az újságírás stílusában a beszélt nyelvhez hasonlóan gyakoriak a *kliészerű* nyelvi formák, amelyeknek megalkotásában nagy számban használja az elvont cselekvésneveket és névszós szerkezeteket: „Megdöbbenés és tiltakozás az angol alsóházban” — „nemezetek közti kapcsolatok megjavításának legbiztosabb eszköze a tárgyalások és kölcsönös látogatások megszervezése — stb.

Mondattanában általában egyszerűsége, könnyű áttekinthetőségre törekszik. Alkalomadtán szívesen él érzelmi hatású mondatszerkezetekkel is.

Az újságírás stílusában is többféle árnyalatot lehet elkülöníteni. Hiszen a vezércikk, a tárcsa, a riport, a hírek, a kommentár sajátos szókinccse és egyéb nyelvi eszközei között kisebb-nagyobb különbségek vannak. Az egyik tárgyánál fogva a szépirodalmi stílushoz áll közelebb, a másik esetleg a tudományos próza stílusához.”

A legáltalánosabb megállapítások ezek az újságírás nyelvéről, stílusáról, azonban kiindulópontok lehetnek a példák összehasonlításához, az egyes föltevések ellenőrzéséhez, a következtetések levonásához.

Nehéz lenne olyan mindenki számára elfogadható, általános érvényű modellt kidolgozni, amelyhez hasonlíthatnánk az egyes példákat, noha van ilyen kísérlet.

Elégedjünk meg Marx néhány megállapításával, amit egy sajtóper kapcsán írt. Nem a kommunista újságírásról beszél, hanem a sajtó kötelességéről. Meghatározása követelményként ma is érvényes. Különbséget tesz a polgári és az osztályharcos sajtó között.

„Bármilyen nagynak képzelik is magukat ezek az urak, valójában *semmik* *ők*, éppenséggel *semmik* a jelenkor óriásharcaiban. Igazán áldozatnak tartom, hogy rászánjuk magunkat ezekkel az ellenfelekkel lándzsát törni. Ám, először is a sajtónak kötelessége, hogy kiálljon az elnyomottakért közvetlen környezetében... Nem elegendő, hogy általános viszonyok és a legmagasabb hatalmasságok ellen harcolunk. A sajtónak rá kell szánnia magát arra, hogy sorompóba lépjen *ezen* zsandár, *ezen* ügyész, *ezen* kerületi főnök ellen... A márciusi forradalom csak a legfelsőbb politikai csúcst reformálta meg, érintetlenül hagyva e csúcs összes alapzatait, a régi bürokráciát, a régi hadsereget, a régi ügyészséget, a régi, az abszolutizmus szolgálatában született, nevelkedett és megőszült bírakat. A sajtó legfőbb kötelessége most az, hogy a *fennálló politikai állapot valamennyi alapját aláássa.*” (A „Neue Rheinische Zeitung” első sajtóper)

Ma is így van, s így volt 1923-ban is, amikor a kiválasztott cikkek megjelentek. Az osztályharcos proletár mozgalom (s így sajtója mint harci fegyvere is) vallja, hogy ha általánosságokban hadakozna az ellenséggel, akkor bajosan érne el eredményt; merészen sorompóba kell állni, az ellenséget pontosan megnevezni, megcélozni, csak így lehet a munkástömege-

ket mozgósítani, áldozatvállalásra bírni a kiválasztott cél érdekében. Az idézet befejező része világosan mutatja, milyen fontos politikai szerepet tulajdonított Marx a sajtónak.

Erről ír Engels is:

„Nekünk, akik akkor Németországban egy nagy napilapot alapítottunk, ezzel adva volt a harci lobogó. Csak a demokrácia zászlajáról lehetett szó, de olyan demokráciáéről, amely minden egyes esetben hangsúlyozta különleges proletárjellegét, bár még nem írhatta egyszersmindenkorra zászlajára . . .”

„A lap hangja egyébként egyáltalán nem volt ünnepélyes, komor, vagy lelkendező. Csupa megvetésre méltó ellenféllel álltunk szemben, és teljes megvetéssel kezeltük is valamennyit. A cselszövő királyság, a kamarilla, a nemesség, a „Kreuzzeitung”, az egész „reakció”, amely a nyárspolgár erkölcsi felháborodását váltotta ki — számunkra csak gúny és nevetség tárgya volt. De nem kevésbé a forradalomban felkapaszkodott új bálványok is: a márciusi miniszterek, a frankfurti és berlini nemzetgyűlés jobb- és baloldala egyaránt. Mindjárt az első szám első cikke kigúnyolta a frankfurti parlament jelentéktelenségét, végtelen hosszú szónoklatainak céltalanságát, gyáva határozatainak felesleges voltát. Részvényeseink félték elvesztésébe került ez a cikk. A frankfurti parlament még csak vitaegyesület; jóformán nem is vitatkoztak benne, hanem csak előre elkészített akadémikus értekezéseket daráltak le, és olyan határozatokat hoztak, amelyek célja a német nyárspolgár lelkesítése lett volna, de amelyekre egyébként nem is hederített senki.”

A „FERRUM” GYÁRI VÉDELMI HARC

A suboticei Gyáriparosok Szövetségének elnöke, a Ferrum D. D. gép- és vagongyár vezérigazgatója, Steiner Károly Kálmán, hogy beigazolja a példabeszéd helyességét, mely szerint: fejtől bűdösödik a hal, a méteres hótörlesztésekre támaszkodva munkabérredukciós támadást intézett a vezetésére bízott gyár 300 főnyi munkás tömege ellen.

Ugyanis 1922. okt. hó 29-én rövid sztrájk után a „Ferrum” gyár munkássága szerződést kötött az igazgatósággal. Ezen szerződés, hogy az árhullámzások következtében megélhetési viszonyok némileg stabilizálódjanak, a részleges index-rendszert is magában foglalja. Az igazgatóság két hónapon keresztül, míg a havi drágulás csak 150 és 240 koronát tett ki fejenként, a szerződés pontjainak eleget is tett. Azonban december hónapban az árak oly mértékben emelkedtek, hogy az e havi drágasági különbözet 574 kor. 89 fillért tett ki fejenként. Ennek az összegnek a kifizetését a vezérigazgató úr megtagadta. És felszólította a munkásságot, hogy álljon el az index-rendszertől. Rekompensáció képpen azt az aján-

latot tette, hogy az igazgatóság a jövőben tekintet nélkül az áremelkedésekre az órabér 5⁰/₀-át fizeti drágasági pótlék képpen.

A munkásság tekintettel arra, hogy az árkülönbözet kifizetése utólagos, s így az esedékes 574 korona megdolgozott munkabér, arra az álláspontra helyezkedett, hogy ezt az igazgatóság minden feltétel nélkül fizesse ki. A jövőre vonatkozó bérfizetések pedig újabb megállapodások tárgyát képezzék.

Az igazgatóság nem volt hajlandó a munkásság álláspontját akceptálni. Sőt tetézte a munkásság provokálását azzal, hogy a munkásság gazdasági érdekeinek az igazgatóság előtti képviselőjével megbízott munkástársakat elbocsájtotta, azzal az indoklással, hogy olyan munkást akinek esze van, a gyárban nem tűr.

Ennek következtében a munkásság 1923. jan. 13-án kénytelen volt védelmi harcot kezdeni. A mozgalom harmadik napján az igazgatóság a munkásságot kizárta, felszólítva arra, a bentlevő illetményeket és könyveiket vegyék át, s adják át a szerszámaikat. A munkásság a szerszámokat átadta, de a hiányos illetményt és a könyvet nem vette át. A tárgyalások megszakadtak és az igazgatóság átiratban értesítette a szakszervezetek vezetőségét, hogy a jövőben a szervezetből munkást felvenni nem fog és megkezdte a szervezetlen munkások felvételét.

Erre az átiratra a harcban álló öntudatos munkásság keze még jobban ökolbe szorult és az anyagi és szervezeti védelmet célul tűző, végletekig való kitartás tüze lobog a harcban levők szemében.

Az igazgatóság fel is vett már egynéhány szervezetlen proletár-korcs-szülöttet. Subotica munkássága néma megvetéssel nézi az Igazgatóság és a csatatér szagára jelentkező varjak működését. Mert tudatában van annak, hogy az igazgatóság az ő oldalára áll, s a háta mögött áll Jugoszlávia összmun-kássága is. Megacélosítja az éhségtől ernyedő izmaikat a szervezet védésének a tudata.

Állják a harcot, tudják, hogy győzniök kell! Mert ha buknak, velük bukk a subotikai szervezeti élet, s tátongó seb nyílik a jugoszláviai proletárság testén.

1923. Február 3.—5. szám.

Bácsmegeyi Napló, 1923

SZTRÁJK A FERRUM-GYÁRBAN

A subotikai Ferrum-gyárban szombaton délután a *munkásság beszüntette* a munkát, miután a gyár vezetősége bérköveteléseiket nem volt hajlandó teljesíteni.

A gyár munkásai nemrégiben olyan megállapodást kötöttek a gyárvezetőséggel, hogy a béremelések a jövőben az index-rendszer alapján történnek. Ezt a másutt is előnyösen bevezetett rendszert alkalmazták eddig a munkabérek szabályozása ügyében. A gyárvezetőség azonban nem találta alkalmasnak a munkabérek szabályozásának ezt a formáját és keresztül akarta vinni, hogy a béremeléseknél a továbbiakban tekintsen el ettől a gyár munkássága és térjen át a szabad megegyezésre. A munkásság tiltakozott az index-rendszer feladása ellen és kijelentette, hogy ragaszkodik ahhoz, hogy a gyárvezetőség a kötött megállapodást betartsa. Mindezek mellett egyúttal új követelésekkel állt elő, mégpedig azzal, hogy a családos munkások részére ne fix összegű pótlékot fizessenek, hanem családtagonként állapítsák meg a segélyeket.

A gyár vezetősége a munkásság követeléseit elutasította, mire azok — körülbelül 350-en — *sztrájkba léptek.*

január 14.

Bács megyei Napló

MÉG NINCS MEGEGYEZÉS A FERRUM-GYÁRI SZTRÁJK ÜGYÉBEN

Megírtuk, hogy a suboticei Ferrum-gyárban dolgozó mintegy 350 munkás szombaton sztrájkba lépett, miután a gyár vezetősége a múlt év őszén kötött béremeléseikre vonatkozó szerződést a továbbiakban nem volt hajlandó magára nézve kötelezőnek elismerni. A Ferrum-gyári munkásság sztrájkja ügyében mindeddig nem történt semmi fordulat. A sztrájkoló munkások kijelentésük szerint csupán a szerződés érvényességének fenntartását kívánják és ragaszkodnak az index-rendszerhez. A két fél között fennálló ellentétek miatt a sztrájk változatlanul tart. A munkásság a sztrájkvezetőség állítása szerint a munkabeszüntetést csupán védelmi harcnak tekinti. Remélhető azonban, hogy a vitás index-rendszer ügyében úgy a munkásság, mint a gyárvezetőség rövidesen mégis megegyezésre fog jutni és a nagyszabású gyárüzemben ismét megkezdődik a munka.

január 17.

Bácsmezei Napló

MEGEGYEZÉS KÉSZÜL A FERRUM-GYÁR ÉS MUNKÁSAI KÖZT

Megindultak az egyezkedő tárgyalások

A Ferrum-gyári sztrájk, illetőleg munkáskizárás ügyében — két hétig tartó harc után — fordulat állott be, amennyiben a kizárt munkások és a gyárigazgatóság között hétfőn megindultak az egyezkedési tárgyalások, amelyek egyelőre még nem hoztak ugyan pozitív eredményt, de minden kilátás meg van rá, hogy a fölmerült konfliktus végre békésen elintéződik.

Mint ismeretes a munkásság sztrájkmozgalmára az adott okot, hogy a gyárigazgatóság nem akarta a múlt év szeptemberében bevezetett indexrendszert továbbiakban alkalmazni arra való hivatkozással, hogy az állammal szemben vállalt kötelezettségeit az indexrendszer alapján nem tudja teljesíteni. Az állam ugyanis — amelynek a gyár dolgozik — a vagonjavításokra olyan szerződést kötött a gyárigazgatósággal, amely lehetlenné tette, hogy indexrendszert — rentabilisan — érvényesíthesse a munkabérek megállapításánál. A munkások, akik a sztrájk megkezdése előtt, a gyárigazgatóságnak ezt az indoklását nem voltak hajlandók elfogadni, utalván arra, hogy az állam és a gyár között létrejött szerződés rájuk nem tartozik — most engedtek álláspontjukból és a gyárigazgatóval békéltető tárgyalásokat kezdtek a megegyezés érdekében. A gyárigazgatóság a tárgyalások során kijelentette, hogy az indexrendszert nem alkalmazhatja, de belemegy abba, hogy a munkások órabérét bizonyos százalékkal fölemeljék. Lehetséges, hogy a megegyezés e javaslat alapján pár nap múlva létrejön és a gyárüzembe — a toborzott munkások leváltásával — újra visszakerül a 350 régi munkás, akikkel aztán teljes erővel megindulhat ismét a munka.

január 30.

Bácsmezei Napló

MEGINDULT A MUNKA A FERRUM-GYÁRBAN

Mint megírtuk, hétfőn tárgyalások indultak meg a Ferrum-gyár igazgatósága és kizárt munkásai között. A tárgyalások — amelyeken indexrendszer helyett órabérjavítás formájában teljesültek a munkások követelései

— kedden eredményesen befejeződtek. A munkások az újonnan kötött megegyezés alapján szerdán reggel már megkezdték a munkát.

A megegyezésben az indexrendszerből elállt a munkásság és helyette órabérjavítást kapott a gyárigazgatóságtól. Az órabérjavítás egyes munkáskategóriák fizetésének megfelelőleg különböző. Átlagban 20—30 százalékos felemelést értek el.

Azokra a munkásokra vonatkozólag, akik a sztrájk, illetőleg a munkáskizárás ideje alatt dolgoztak a gyárüzemben, olyan megállapodás létesült, hogy azok a gyárban továbbra is zavartalanul dolgozhatnak. A munkások ugyan a tárgyalások során kijelentették, hogy ragaszkodnak az elbocsátásukhoz, de a munkaügyi felügyelőség — a törvény értelmében — védelembe vette őket és így az igazgatóság továbbra is megtartotta valamennyit a gyár kötelékében.

február 1.

Bácsmegyei Napló

BÉKE A FERRUM-GYÁRBAN

Megindult pénteken a munka

A Ferrum-gyár munkásai — mint tegnap megírtuk — nem vették fel csütörtökön a munkát, hanem új tárgyalásokat kezdtek a gyárigazgatósággal, hogy a még teljesítetlen követeléseik ügyében végleges megállapodásra jussanak.

A csütörtökön lefolyt tárgyalásokon a gyárigazgatóság teljesítette a munkáságnak azt a föltételét, hogy a sztrájk előtt elbocsátott négy munkást vegyék vissza a gyár kötelékébe. A gyárigazgatóság ezen kívül az órabérjavítás kérdésében biztosította a munkásságot arról, hogy a megegyezés szerint kalkulált béremelést részükre az állam jóváhagyása nélkül is kiutalja. Az órabéremelés tehát nem ideiglenes és nem fönntartott, hanem végleges és a gyárigazgatóság által biztosított marad és a kötött megegyezésre az államnak semmiféle befolyása nem lesz.

Egyben sikerült a tárgyalásokon eloszlatni a sztrájkoló munkásoknak azt az aggodalmát is, amelyet a sztrájk alatt dolgozók további alkalmazása tekintetében tanúsított. A munkásság belenyugodott abba, hogy a gyárigazgatóság az ő sérelmük nélkül továbbra is megtartja őket az üzemben.

A csütörtöki tárgyalások alapján a munkásság pénteken reggel — három heti sztrájk után — *megkezdte a munkát a gyárüzemben.*

február 3.

Hírlap

KIÉLESEDETT A VAGONGYÁRI SZTRÁJK

A Ferrum vagongyár munkásainak hat nap óta tartó sztrájkjában a mai napig még mindig nem történt semmi változás. A tulajdonosok ridegen elzárkóznak a munkások követelése elől, amelyet jogtalannak és erőszakosnak minősítenek.

A tulajdonképpeni munkabeszüntetés a gyár bizalmiférfiának elbocsátása és az indexrendszer megállapítása miatt keletkezett. A munkásság még a nyáron szerződést kötött a gyárral, amelyben részletesen körülírják a drágaság következtében meghatározandó pótlék kifizetését. Az igazgatóság december hó végéig kifizette a munkabéreket a drágasági hullám pontos kiszámításával, azonban a januári esedékes pótlék kifizetését megtagadta. A munkásság erre sztrájjal felelt, és az eddigi tárgyalások nem végződtek eredménnyel.

Megkérdeztük a gyár igazgatóságát a sztrájk ügyében és a következő nyilatkozatot kaptuk:

— Az indexrendszer alapján fizettük eddig a munkásokat és ebben a hónapban is felajánlottunk egy bizonyos összeget, amit a munkások nem akartak elfogadni. A sztrájk szombat este keletkezett, az egyezkedési tárgyalások mind ez ideig nem sikerültek, mert a gyár szerződésileg kötelezte magát, hogy a most épülő vagonokat a meghatározott árban szállítja le a közlekedésügyi minisztériumnak. Mindezek ellenére felajánlottunk tíz százalékot a munkásoknak órabér után átszámítva. A munkásság nem akarta ezt alapul elfogadni, mi pedig nem adhatunk többet, mert így is ráfizetünk a rendelésre. A mai nap folyamán várjuk a közlekedési miniszter kiküldöttjét, aki a minisztérium utasítását hozza.

Értesülésünk szerint a munkásság inkább elhagyja a gyárat, minthogy a mai fizetések mellett visszamenjen dolgozni. A sztrájkban 350 munkás vesz részt. Az eddigi napibérek 18—30 dinár között váltakoznak.

A Rottman-féle vas és rézbútorgyár munkásai egynapos sztrájk után újból felvették a munkát.

január 20.

Hírlap

A VAGONGYÁRI SZTRÁJK

Megírtuk, hogy a Ferrum vagongyár munkásai, mintegy négyszázan, az indexrendszer szerint járó összegek kifizetésének megtagadása miatt szombaton sztrájkba léptek. Az egyezkedési tárgyalások mind ez ideig nem jártak eredménnyel, mert a munkások ragaszkodtak eredeti követeléseikhez és nem voltak hajlandók semmit sem engedni. Szombaton délután a munkásság megjelent a gyárban és visszaadta szerszámait, munkakönyveiket azonban csak azok vitték magukkal, akik más állásban elhelyezkedtek, míg a többiek elhatározták, hogy folytatják a sztrájkot. Tegnap Szubotícán tartózkodott Bikity Vojin szociáldemokrata országgyűlési képviselő és érdeklődött a sztrájk állása felől. Értesülésünk szerint a gyár igazgatósága más munkásokkal megkezdte újból az üzemet. A műhelyekben nagyszámú vagon van széjjel bontva, melyeknek elkészítése a sztrájk következtében nagy hátrányt szenvedett.

január 24.

Hírlap

IDEIGLENES MEGEGYEZÉS A FERRUM-GYÁRBAN

Két heti sztrájk után újra megindult a munka a Ferrumgyárban. A sztrájkoló munkások hétfőn újabb tárgyalásokat kezdtek a munkaadókkal, amelyek kedden eredménnyel fejeződtek be, úgy, hogy ma reggel már megkezdődött a munka. A megegyezés szerint az index szerint fizetendő bérből levont összeget, amelyért a munkásság a harcot megindította, visszamenőleg kifizették. A kifizetés azonban csak a legutolsó tíz napi levonásra vonatkozik és az új munkabérek végleges alapja a közlekedésügyi minisztérium jóváhagyásától számított napon lép életbe.

Addig, tekintettel az árak emelkedő tendenciájára, a gyár vezetősége hajlandó az órabéreket 10 százalékkal felemelni. A munkásság részéről kiküldött tárgyaló bizottságnak azt az ajánlatát, hogy az órabérek felemelése különböző munkakategóriák alapján történjék meg, elvetette a gyár vezetősége. A jelenlegi megegyezés nem tekinthető véglegesnek, mert a munkásság a szociális kényszerre való tekintettel volt csak hajlandó a tíz százalékos órabér emelést elfogadni. A munkásság által felállított követeléseket a közlekedésügyi minisztérium elé terjesztik, és ha a jóváhagyás február 25-ig meg nem érkezik, a *harc újra kiújul*.

A munkásság különböző érzésekkel fogadta a megegyezést, amiből arra lehet következtetni, hogy a béke nem lesz tartós.

február 2.

Hírlap

NEM SZÜNT MEG A FERRUM-GYÁRI SZTRÁJK

A Ferrum-gyár igazgatósága és a munkások között, amely előre látható volt, az ellentét újra kiújult. Már amikor a tárgyalásokat vezető munkás megbízottak szerdán közölték sztrájkoló társaikkal, hogy követeléseik felét, tehát igen csekély részét tudták csak kiverekedni, előrelátható volt, hogy a munkások nem lesznek hajlandók háromhetes keserves harc után feltételeik nem teljesítésébe belenyugodni. Amikor a tárgyaló bizottság a munkásokhoz megérkezett és az egybegyűlt munkásokkal közölte a megegyezés feltételeit, azonnal heves ellenzésre talált a munka felvételének eszméje.

Az a felfogás alakult ki, hogy az igazgatóság azzal, hogy a munkásság követeléseit a közlekedésügyi minisztériumhoz akarja jóváhagyás végett felterjeszteni, csak elakarja odázni a dolgokat. Talán még így is hajlandók lettek volna a sztrájkolók újra munkába lépni, azonban az igazgatóság mereven elzárkózott az elbocsátott négy bizalmi ember visszafogadása előtt. Van még egy másik kérdés is, amelynek megoldása előtt nem hajlandók a sztrájkolók munkába lépni.

Mindjárt a sztrájk kitörésekor negyven vagy ötven nem szervezett munkással akarta a gyár igazgatósága a sztrájkot letörni és az üzem folytonosságát biztosítani. Az újabb tárgyalások során az igazgatóság a sztrájkolókkal szemben kitartott amellett az álláspont mellett, hogy a szervezetlen munkásokat nem bocsátja el.

A munkásság tárgyaló bizottsága, amint a szerda esti beszámolón ki-tűnt, sem a bizalmi férfiak visszafogadását, sem a szervezetlen munkások elbocsátását nem szorgalmazta eléggé és így ebben a két fontos kérdésben hallgatólagosan az igazgatóság álláspontja győzött. A munkásság azonban ennek a kérdésnek a maga javára való elintézéséhez feltétlenül ragaszkodik. A csütörtöki tárgyalások nem hoztak eredményt, úgy, hogy a Ferrum-gyár munkásainak sztrájkja most újra kezdődött.

február 3.

Mindenekelőtt néhány megjegyzés, amely megkönnyíti az eligazodást:

— a Szervezett Munkásból és a többi újságból vett cikk is az 1923 januárjában lezajlott Ferrum-gyári sztrájkról tudósítja az olvasót,

— a Szervezett Munkás tudósítója a lap 5. számából való (február 3.) a mintegy összefoglalást ad az előző hetekben lefolyt sztrájkról.

— a többi újság, a napilapok már január közepétől tudósítanak, 4—5 írást is közölnek, a gyárigazgatót azonban egyszer sem nevezik meg,

— a polgári lapok igyekeznek a részrehajlásnak még a látszatát is elkerülni. Nem minősítik, nem kommentálják az eseményeket, a Szervezett Munkás annál inkább. Nem titkolja álláspontját, nyíltan harcol a munkás érdekeiért a gyárosokkal szemben.

Az előzőkből következik, hogy Marx sajtóval szemben támasztott követelményeinek csak a Szervezett Munkás tett eleget: nem az általános viszonyok, hanem az ellenség ellen harcol. A tudósítás nyelve, stílusa is ennek a követelménynek van alárendelve, írója a nyelv fegyverével valóban az osztályharc céljait kívánta szolgálni.

Azon kívül tehát, hogy a Szervezett Munkás egyetlen cikke több tájékoztató elemet tartalmaz, mint a többi 9 együttvéve, stílusa is színesebb, nyelvi erejével is kimagaslik. Mindezt a példák, az összehasonlítás alapján szűrhetjük le.

1. A SZ. M. cikke már első mondatában közli azt, amiről a Bácsmegeyi Napló és a Hírlap tudósításai hallgatnak. Megtudhatjuk, ki a Ferrum-gyár igazgatója, hogy ez a Steiner Károly Kálmán váltotta ki munkabér redukciós támadásával a sztrájkot.

Nem pusztán közlés itt az első mondat, ellenkezőleg: a szerző az igazgatóval szemben használt gúnyos hanggal megadja az egész írás alaphangját.

2. A cím is jellemző, s félreérthetetlenül elárulja az illető lap politikai hovatartozását. A SZ. M. így fogalmaz: *A „Ferrum” gyári védelmi harc.* Ebből világosan kitűnik, hogy a tudósítás harcról szól, mégpedig védelmi harcról, a Ferrum-gyári munkásokéról.

A B. N. címei: *Sztrájk a Ferrum-gyárban.* — *Még nincs megegyezés a Ferrum-gyári sztrájk ügyében.* — *Megegyezés készül a Ferrum-gyár és munkásai közt* — *Megindult a munka a Ferrum-gyárban* — *Béke a Ferrum-gyárban.*

A Hírlap ezeket a címeket adta: *Kiélesedett a vagongyári sztrájk.* — *Ideiglenes megegyezés a Ferrum-gyárban.* — *Nem szűnt meg a Ferrum-gyári sztrájk.*

Ebben a kilenc címben hiába keresnénk a *harc* szót, annál kedvesebb a *megegyezés*, a *béke*, a *megindult a munka*. A cím megfogalmazásakor a szerkesztő kínos gondossággal ügyelt arra, nehogy kiérződjön valamilyen rokonszenv a gyárosok vagy a munkások iránt. Vagy semleges a hangneme, vagy bizakodó, hogy készül a megegyezés, már nem tart sokáig a sztrájk.

A Sz. M. címében álló *védelmi* minősítő jelző tehát páratlan, hasonlót

vagy éppen az ellentétét hiába keresnénk a többi kilencben. A Sz. M. példája azért is szembetűnő, mert a *harc* már önmagában is minősíti az eseményt, a sztrájkot, s a jelző még inkább megerősíti.

A címben megadott jelleg szinte töretlenül végigvonul a tudósításokon. Az első mondatban megütött hang is.

3. Azon kívül, hogy egyedül a Sz. M. nevezi meg a gyár igazgatóját, szintén csak ez a lap mondja meg konkrétan, *mi robbantotta ki a sztrájkot*. A másik két újság emlegeti ugyan az indexrendszert, s hogy a gyár igazgatósága nem tartja be, azonban csak a Sz. M. részletezi, hogy amíg a drágasági különbözet kisebb volt (150 és 240 korona), addig fizette a gyár, amikor azonban annyira megnövekedett, hogy majdnem hatszáz korona lett fejenként, a vezérigazgató megtagadta kifizetését. Itt nyilvánvalóan a munkásság megkárosításáról volt szó. A munkások hajlandók lettek volna a fizetésről tárgyalni, de követelték, hogy keresetüket előbb fizessék ki nekik. Ebből a magyarázatból kiderül a munkások harcának jogosultsága, s éppen ezt az okot, magyarázatot hallgatják el a polgári lapok.

A B. N. első cikkében például ezt írja „... a munkásság beszüntette a munkát, miután a gyár vezetősége *béreköveteléseiket* nem volt hajlandó teljesíteni.” Ebből első olvasásra is szembetűnik a megtevesztő szándék. A mondat nem tájékoztat, hanem félrevezet. Nem a munkások bérekövetelése váltotta ki a sztrájkot, hanem a gyár igazgatósága, mert fizetésüket nem adta meg. Ugyanez a szándék derül ki a tudósítás többi részéből is. A cikkíró azt állítja, hogy a gyár vezetősége keresztül akarta vinni, hogy a béremeléseknél a *továbbiakban* tekintsen el... A harcot, a nézeteltérést nem az váltotta ki, hogyan rendezik a jövőben a béreket, láttuk, a munkások csak megkeresett bérüket követelték.

A B. N. említett első tudósítása szerint a munkásság még új követelésekkel állt elő. Végül megállapítja, hogy a gyár vezetősége elutasította őket, mire sztrájkba léptek.

4. A B. N.-hoz hasonlóan a *Hírlap* is igyekszik *semleges* maradni, noha mintha nagyobb rokonszenvvel viseltetne a munkások követeléseire, s néha minősíti a vezetőség magatartását is. Az 1923. január 20-i számban például Gyomai Imre nagyobb riportot jelentet meg a sztrájkanyagáról. Ebben a lapban jelenik meg egy másik, a munkásság kérdésével foglalkozó cikk: Nem egységes a szubotikai munkásság. A sztrájkról közölt tudósítás is eltér némileg a B. N. írásaitól, már címéből is sejteni lehet: Kieleződött a vagongyári sztrájk.

Noha a *kieleződött* ige itt sem cselekvő alaku, nem árulja el, ki, melyik fél élezte ki a sztrájkot, a cím tehát nem utal egyik fél magatartására sem, mégsem annyira semleges, mint a többi, amiben alig van igei állítmány, s ha előfordul is, akkor sem ilyen konfliktusra, a helyzet súlyosabbá válására utaló: még nincs megegyezés — megegyezés készül — megindult a munka — nem szűnt meg stb.

Már a tudósítás első mondatában olvashatunk egy megállapítást az

igazgatóság magatartásáról. Ebből arra következtethetnénk, hogy a Hírlap közelebb állt a munkásokhoz: „A tulajdonosok *ridegen* elzárkóznak a munkások követelése elől . . .” Két héttel később, a február 3-i számban megjelent tudósításban ugyancsak előfordul hasonló szerkezet: „. . . az igazgatóság *mereven* elzárkózott . . .” Az *elzárkózik* önmagában is azt jelenti, hogy merev, visszautasító magatartást tanúsít, a módhatározó még nyomósítja ezt az ítéletet.

Talán az sem véletlen, hogy ugyancsak a Hírlap cikkírója használja többször a sztrájkra vonatkoztatva a harc kifejezést. A február 2. számban: „. . . a harc újra kiújul”. S egy nappal később: „. . . hogy a munkások nem lesznek hajlandók háromhetes keserves harc után . . .” Ha a ridegen és mereven módhatározó súlyosbította a gyár vezetősége fölött kimondott ítéletet, a *harc* előtti *háromhetes keserves* jelző alig hagyhat kétséget afelől, hogy a cikk írója, szerkesztője rokonszenvezett a sztrájkolókkal. Erre más mondat is utal.

Noha a Hírlap is igyekszik ügyelni a semlegesség látszatára, szóhasználatára kevésbé tapintatos mint a Bácsmegyei Naplóé. Erre a következtetésre utalnak a: *kiverelkedni, heves ellenkezésre talált, a sztrájkot letörni, ellentét, joggalannak, erőszakosnak, feltétlenül ragaszkodik, nem voltak hajlandók semmit sem engedni* stb. kifejezések.

5. Persze ez is sokkal enyhébb mint az *osztályharcos* Szervezett Munkás szóhasználat, amely kegyetlenül lerántja a leplet az ellenség mesterkedéseiről, ahol teheti, kigúnyolja. Az író fenntartás nélkül állítja tollát a munkásság érdekeinek szolgálatába: Steiner Károly Kálmán, hogy igazolja a példabeszéd helyességét, mely szerint: *fejétől büdösödik a halt* — sőt tetézte a *munkásság provokálását* — a harcban álló öntudatos munkásság *keze még jobban ökölbe szorult* — az igazgatóság fel is vett már egynéhány *szervezetlen proletár-korcsszülöttet* — Szubotica munkássága *néma megvetéssel nézi az Igazgatóság és a csatatér szagára jelentkezett varjak működését* — megacélosítja az éhségtől ernyedő izmaikat.

A jelzős szerkezeteknek, felhasználásuknak ezt a gazdagságát nem találjuk meg egyik lapban sem, a mindenáron semlegességre való törekvés azonban elsősorban a B. N. nyelvét szürkíti. A laptulajdonos nem zárkozhatott el teljesen, tudósítania kellett a sztrájk fejleményeiről, s ha már kénytelen volt erre, akkor szenttelen hangú, színtelen írásokban tette.

6. Csak fokozza ezt az érzést, hogy sokszor *nem konkrét*, hanem *elvont főnév az alany*, hogy a cikkíró gyakran használ határozatlan vagy általános alanyt; ezzel is el akarja kerülni, hogy a cselekvést, történést egyik vagy másik félnek, esetleg valamelyik személynek kelljen tulajdonítania. Majdcsak történik valami, aminek a következményéért aztán nem kell, nem lehet senkit felelősségre vonni. Nem tudjuk, hogy ki az esemény mozgatója, ki követte el vagy ki akadályozta meg: *fordulat állott be* — *nem történt semmi fordulat* — a *sztrájk változatlanul tart* — ismét *megkezdődik a munka* — *megindultak az egyezkedési tárgyalások* — a felmerült *konfliktus* végre békésen *elintéződik* — lehetséges, hogy a meg-

egyezés e javaslat alapján pár nap múlva *létrejön* — aztán teljes erővel *megindulhat* ismét a *munka* — órabérjavítás formájában *teljesültek* a munkások *követelése*i — olyan *megállapodás létesült* — a sztrájk előtt *elbocsátott* négy munkást vegyék vissza stb.

Az idézett példákából bármelyik állítmányt kapcsolnánk konkrét alanyhoz, a személytelenséget könnyen eltüntethetnénk.

7. Az eseményhez, illetve a tudósítás tárgyához való viszonyulásból, az ebből eredő különbségből következik, hogy a Szervezett Munkás írásában maga a *sztrájk* szó csak egyszer fordul elő (akkor is egy előbbi eseményt jelöl), a Bácsmezei Napló négyszer rövidebb tudósításában viszont önmagában vagy összetételben ötször is megtaláljuk. Persze a már említett tárgyilagosságra való törekvéssel ezt is meg lehet magyarázni. Ugyanígy érthető az is, hogy az elkötelezett újságíró, mivel fegyverének tekinti az írást, választékosabb stílusra törekszik, s a sztrájk helyett szívesebben használja ezeket a kifejezéseket, szerkezeteket: *védelmi harc, mozgalom, a harcban lévők, állják a harcot, győzniök kell*.

8. Figyelmet érdemel, hogy a Hírlap január 20. tudósításában *nyilatkozatot közöl*: a gyár igazgatóságához fordultak kérdéssel a sztrájk ügyében. Itt sem mondják meg nyíltan, hogy kit kérdeztek, és ki adta a nyilatkozatot. A lap tulajdonképpen lehetővé tette az igazgatóságnak, hogy igazolja magát, hogy érveit ismertesse a nyilvánossággal. Él is a lehetőséggel. A nyilatkozat egyre azt bizonygatja, hogy minden tőle telhetőt megtett, hogy az egyezkedési tárgyalások sikerüljenek (*felajánlottunk bizonyos összeget, amit a munkások nem akartak elfogadni; a gyár szerződésileg elkötelezte magát; mindezek ellenére felajánlottunk tíz százalékot a munkásoknak; mi pedig nem adhatunk többet, mert így is ráfizetünk a rendelésre*).

A nyilatkozatot olvasva a szabadkai polgárok talán még meg is sajnálták az igazgatóságot, amiért kész áldozatot hozni, habár a munkások nem érdemlik meg. Igaz a tudósítás eleje és befejezése némileg elüt a nyilatkozat hangjától. Éppen ennek a tudósításnak a bevezetésében találjuk azt az állítást, hogy „a tulajdonosok ridegen elzárkóznak a munkások követelése elől”, s azt is, hogy az igazgatóság „a januári esedékes pótlék kifizetését megtagadta”.

A megtagadta előtt ugyan nincs semmilyen nyomósító, megszorító határozó, az igazgatóságra vonatkozó több állításhoz viszonyítva azonban így is erősnek mondható.

Az írás záró része is kifejez vagy legalább lehetőséget hagy bizonyos kételyre az igazgatóság szavaival szemben: „Értesülésünk szerint a munkásság *inkább elhagyja a gyárat*, minthogy a *mai fizetések* mellett visszamenjen dolgozni.” Ez már majdnem fenyegetésnek hangzik.

A négy nappal későbbi rövid hír arról számol be, hogy az „egyezkedési tárgyalások mind ez ideig nem jártak eredménnyel”, ennek okát a munkások magatartásában jelöli meg: „a munkások ragaszkodtak eredeti követeléseikhez, és nem voltak hajlandók semmit sem engedni”, mondja

a cikkíró, majd tudtára adja az olvasónak, nyilván nem egészen ártatlan szándékkal, hogy „a gyár igazgatósága *más munkásokkal* megkezdi újból az üzemet”. Várható volt, hogy ezt a lépést igen kedvezőtlenül fogadják. Ezt kellett ellensúlyoznia a magyarázatnak: „A műhelyben nagyszámú vagon van széjjelbontva, melyeknek elkészítése a sztrájk következtében nagy hátrányt szenvedett”.

9. A munkások felvételét mindhárom újság megemlíti. Érdekes, hogy egyik sem használja a sztrájk-törő szót; ettől eltekintve azonban a hír közlési módjában kimutatható különbségből is könnyen leszűrhető a lap, illetve a laptulajdonos politikai magatartására vonatkozó, a sztrájk iránti viszonyát visszatükröző következtetés.

A január 30-i Napló két gondolatjel közt említi meg, hogy „a *toborzott munkások* leváltásával”, a február elsejei cikkben is az egyezkedés vitás kérdéseként említi a sztrájk-törők sorsát, ám itt részletesebben tárgyalja a vita tárgyát, anélkül, hogy bármilyen módon is minősítené azokat a munkásokat, „*akik a sztrájk, illetőleg a munkáskizárás ideje alatt dolgoztak*”. Magatartásukról nem mond sem jót, sem rosszat.

A Hírlap nemcsak az egyezkedés kapcsán említi, hanem magát a sztrájk-törők felvételéről szóló hírt közli (más munkásokkal), ezzel lehetőséget nyújt az igazgatóságnak, hogy hasson a munkásságra: mintegy fenyegetés ez, hogyha a sztrájkolók nem lépnek munkába, új munkásokkal tölti be helyüket, aminek szükségességét a hír után közölt idoklás magyarázza.

Tíz nap múlva a tárgyalások fennakadásáról tudósítva a Hírlap is részletesebben szól a kérdésről: „Mindjárt a sztrájk kitörésekor negyven vagy ötven *nem szervezett* munkással akarta a gyár igazgatósága a *sztrájkot letörni* és az üzem folytonosságát biztosítani . . .”

Övakodnunk kell az elhamarkodott következtetésektől. A Hírlap példája is erre int. Az előbbi szám még gazdasági szükséggel magyarázza a munkások felvételét, később azonban mintegy elszólja magát vagy éppen beismeri, hogy az igazgatóság velük akarta a sztrájkot letörni.

Látszatra itt is pártatlan marad, s ha az igazgatóság valódi szándékát, a sztrájk letörését nem is hallgathatta el, a kénytelen beismerés után újra a régebbi magyarázat következik: „az üzem folytonosságát biztosítani” kellett. Ha leplezetlenül meg is írta az igazságot, hogy élet tompítsa, mindjárt megindokolta.

A Bács megyei Napló és a Hírlap, ha nem is viszonyult egyforma érzéssel a munkásság mozgalmához, ha a sztrájk-ról szóló írásokban föl is fedezhetünk bizonyos különbséget politikai magatartásukban, arra mindkét laptulajdonos nagyon vigyázott, nehogy megsértse a gyár igazgatóságát. Ez a magatartás osztályhelyzetükből törvényszerűleg következett.

Ugyanígy törvényszerű, hogy a munkásság sajtószerve, a Szervezett Munkás elítéli a sztrájk-törőket, azt az „egynéhány szervezetlen proletár-

korcsszülöttet”, akiknek működését „Szubotica munkássága néma megvetéssel nézi”.

A munkásújság tájékoztat, de egyúttal harcol is. Nem semleges, hanem a munkásokkal együtt, ahogy Marx írta: kiáll „az elnyomottakért közvetlen környezetében”, s a harc érdekeinek szolgálatába állítja szókincsét, nyelvi eszközeit.

10. Még egy mozzanatra érdemes felfigyelni: a címekben és a szövegekben is jellemző módon jut kifejezésre a *sztrájk befejezéséhez* való viszony. A lapok politikai állásfoglalására, abból is következtethetünk, ahogyan a sztrájk befejezését tárgyalják. Láthatjuk különbség van a lapok között a sztrájk némely részletkérdése tárgyalásában. Ugyanez megfigyelhető akkor is, amikor azt vizsgáljuk, a három újság közül melyik hogyan képzei, reméli, kívánja befejezését.

A B. N. szinte minden idézett írásában *kifejezésre jut a reménykedés*, hogy hamarosan véget ér a sztrájk, kibékülnek az egymással szemben álló felek, és „ismét megkezdődik a munka”, függetlenül attól, melyik félnek mit eredményez, milyen előnyöket hoz a bérharc. A lap első idézett írásában bejelenti a sztrájkot, de sem ebben, sem a három nappal későbbiben nem foglalkozik érdemlegesen a munkabeszüntetés okával, nem ismerteti a munkások érveit. A 2. írás annyit ugyan megjegyez, hogy a „sztrájkoló munkások kijelentésük szerint csupán a szerződés érvényességének fenntartását kívánják, és ragaszkodnak az index-rendszerhez”, befejezésül azonban már a békés megegyezésben reménykedik: „*Remélhető* azonban . . . *rövidesen* mégis megegyezésre . . . és a nagyszabású gyárüzemben *ismét megkezdődik* a munka”. Ennek az írásnak a címe ugyan még pesszimistának mondható (Még nincs megegyezés . . .), az utolsó mondat viszont már a rövidesen bekövetkező megegyezést helyezi kilátásba.

A január 30-án megjelent írás már címében is arról tudósít, hogy „*Megegyezés* készül a Ferrum-gyár és munkásai között”, s az alcím is megerősíti a bizakodó hangulatot: „Megindultak az *egyezkedő* tárgyalások”. A cikk első mondata bejelenti, hogy „két hétig tartó harc után” fordulat állott be (véletlen-e, hogy csak most említi a *harc-ot*, amikor már úgy véli, hogy befejeződött). E hosszú mondat több kitételét is érdemes lenne elemezni. A tárgyalások megkezdésének bejelentése után következik a megállapítás, hogy „*egyenlőre* még nem hoztak *ugyan pozitív* eredményt”. Mit ért a B. N. a *pozitív eredményen*? A kísérő szövegből és a mondat megszerkesztéséből is csak az következik, hogy a munka megkezdésére gondol. Nem számít, hogy győznek-e a munkások, hogy elfogadják-e követeléseiket, mellékes, hogy milyen magatartást tanúsít az igazgatóság, csak induljon már meg a termelés, mintha csak éppen a lapnak származna legnagyobb kára a munkabeszüntetésből. Noha harcról van szó, noha két tábor, két osztály áll egymással szemben, s B. N. mégis úgy képzei el a béke helyreállítását, hogy közben ne kelljen arra gondolni, ki győz és ki veszít. A két szó: az *egyelőre* és az *ugyan* közbevetése jelzi, hogy a

szerkesztő nem kételkedik, biztosra veszi, hogy a tárgyalások hamarosan eredményt hoznak. Ezt erősíti meg az összetett mondat következő része is: „de minden *kilátás* meg van rá . . .”. A szerző nem elégszik meg egyszerűen ezzel: *kilátás* van rá — a *minden*-nel külön nyomatékot ad bizakodásának, hogy „a fölmerült konfliktus végre *békésen* elintéződik”.

Az írás középső része utal a sztrájkot kiváltó okokra. Elsősorban az igazgatóság magatartását igyekszik igazolni, majd megjegyzi, hogy a munkások „*engedtek álláspontjaikból* és a gyárigazgatóval békéltető tárgyalásokat kezdtek a megegyezés érdekében”. A célzás félreérthetetlen, nem mondja ugyan ki, hogy a sztrájkot a munkások makacssága váltotta ki, hogy az akadályozta eddig a tárgyalások megkezdését, de amit leír, pontosan azt jelenti. Az utolsó mondat aztán ugyancsak reménykedő: „*Lehetséges*, hogy a megegyezés a javaslat alapján pár nap múlva létrejön, és a gyárüzemben . . . megindulhat ismét a munka”. Hogy a B. N. a gyárral, az igazgatósággal rokonszenvez bizonyítja talán az is, hogy az írásokban következetesen *gyárüzem* szerepel, noha az összetétel első vagy utolsó része önmagában is elég lenne, így azonban fokozott jelentést kap, a fogalom, erőteljesebb megbecsülés érződik ki belőle.

A B. N. két másik írása is következetesen igyekszik a „békét” szolgálni. Február elsején címében bejelenti, hogy „Megindult a munka a Ferrum-gyárban”, két nappal később ezt a címet adja: „Béke a Ferrum-gyárban”, (az alcím: „Megindult pénteken a munka”), a hangsúly tehát kimondottan a munka megindításán van. Igaz, amikor az előző írás bejelenti, hogy a tárgyalások „eredményesen befejeződtek”, megjegyzi, hogy „teljesültek a munkások követelése, s a munkások az újonnan kötött megegyezés alapján szerdán reggel már megkezdték a munkát”. A továbbiakban ismerteti a megegyezés részleteit, azt közölve legelőször, hogy az indexrendszertől elállt a munkásság.

A február 2-i számban megjelent cikket nem olvashattam, (a Szerb Matica könyvtárában található példányból oldalak hiányzanak), a 3-án közölt tudósítás azonban utal erre. Akkor közölhették, hogy a munkások mégsem kezdték el a munkát. A hétfői és keddi tárgyalásokat tehát csütörtökön is folytatni kellett, amikor is az igazgatóság eleget tett a munkásság néhány kérésének, s a munkás pénteken reggel „megkezdte a munkát a gyárüzemben”.

Az írásokból annyira érződik a megbékélés utáni vágyakozás, mintha csak magát a főszerkesztőt érte volna a legnagyobb károsodás a munkások mozgalma miatt. A kortársak visszaemlékezéseiből kiderül, hogy a B. N. volt a legjobban tájékoztató újság, persze a sztrájkról szóló tudósításokban a közlési szempontot is feladta, annyira kívánta a végét.

Erre lehet következtetni a Hírlap tudósításaival való összehasonlítás alkalmával. A B. N. február 3-án, szombaton megjelent írása arról számol be, hogy csütörtökön eredményre vezettek a tárgyalások, és pénteken reggel megkezdődött a munka. A Hírlap ugyancsak harmadikán megjelent cikke viszont ezt a címet kapta: „Nem szűnt meg a Ferrum-gyári

sztrájk”. Az előző napi tudósítás címe is csak ideiglenes megegyezésről ad hírt, befejezése pedig éppenséggel kilátásba helyezi, hogy a „harc újra kiújul”, hogy „arra lehet következtetni, hogy a béke *nem lesz tartós*”. A Bács megyei Naplóval szemben tehát a Hírlap nem a béke, ellenkezőleg, éppen a harc kilátásaival, a sztrájk folytatásával foglalkozik.

A Hírlap február 3-i, szombati száma is a Naplóval ellentétes információt közöl. Az előző napi tudósítás azzal fejeződik be, hogy a béke nem lesz tartós, a szombati pedig azzal kezdődik, hogy amint „előre látható volt, az ellentét újra kiújult”, a befejező mondat is így zárul: „a Ferrum gyár munkásainak sztrájkja most újra kezdődött”.

Mit gondolhatott az olvasó, miután 1923. február 3-án elolvasta az egymásnak ellentmondó híreket? Melyik újság híradásának adott hitelt. A Hírlap, már előbb említettük, hogy név nélkül ugyan, de megszólaltatta az igazgatóságot, most pedig úgy ír, mintha jelen lett volna a munkásokonban, amikor „a tárgyaló bizottság... a munkásokkal közölte a megegyezés feltételeit”. Innen tudhatja, hogy a beszámolót hevesen elenezték, hogy milyen felfogás alakult ki, hogy a munkások ragaszkodnak némely kérdésnek a maguk javára való elintézéséhez, hogy két fontos kérdésben hallgatólagosan az igazgatóság álláspontja győzött stb.

A B. N. szombati száma ezzel a mondattal fejezi be tudósítását: „A csütörtöki tárgyalások alapján a munkásság pénteken reggel — három heti sztrájk után — *megkezdte a munkát a gyárüzemben.*” Ugyanazon a napon a Hírlap cikkének utolsó mondata így szól: „A csütörtöki tárgyalások nem hoztak eredményt, úgyhogy a Ferrum gyár munkásainak sztrájkja most újra kezdődött.”

A két tudósítás összehasonlításakor kiderül, hogy a B. N. szombaton a csütörtöki tárgyalásról tudósít részletesebben, egyrészt azt állítja, hogy az igazgatóság teljesítette a munkások némely követelését, másrészt, hogy a munkások belenyugodtak az igazgatóság némely álláspontjába, s ennek alapján aztán megkezdődött a munka. A Hírlap viszont csak a szerdai tárgyalásokat ismerteti részletesebben, a végső következtetést azonban a csütörtöki alapján vonja le, de ellentétben áll a másik szabadkai napilappal, méginkább a Szervezett Munkásával, amely (kezdeti nehézségekkel küzdött, a szerkesztősége Belgrádban volt) a február harmadiki cikke után később még visszatér párszor a vasasok harcához. Három héttel később A „Ferrum”-gyári mozgalom fejleményei címmel nagyobb cikk jelenik meg. Részletesen ismerteti azokat a körülményeket, amelyek miatt a harc nem volt eredményes. Akár a lap előbbi írásai, ez is igyekszik kiaknázni a stíluseszközöket a munkásság toborzására, nem kímélve az igazgatóságot, a munkásság ellenségeit: „*a szociálpatrióták helyi díszpéldányainak alattomos mesterkedései... fájdalmas hajótörést szenvedett*”, „*a hivatása tetőpontján álló sztrájktrő*”, „...*savanyú pofát vágott a barátunk...*”, „...*karcsúságából semmit sem veszített pénztárcával...*” stb. De álljon itt még ez a cikk:

A „FERRUM”-GYÁRI MOZGALOM FEJLEMÉNYEI

A suboticei vagongyár munkásságának jan. hó 13-án kitört védelmi harca a szociálpatrióták helyi díszpéldányainak alattomos mesterkedései következtében a huszadik napon fájdalmas hajótörést szenvedett.

Ugyanis tudnivaló, hogy a suboticei vas- és fémmunkás szakcsoport — bár nem a tagok óhajából — ezideig a dicsőséges „Glavni Radnički Savez” kötelékébe tartozott. A „Ferrum” gyári munkásság mozgalmában a Központi Munkás Szakszervezeti Tanács kötelékébe tartozó 73 famunkáson kívül 220 vas- és fémmunkás is résztvett. A mozgalom elhúzódása következtében a munkásság segélyezése kerülvén szóba, a suboticei vasas vezetőség Bracsinnac úrtól anyagi támogatást kért. Előbb levélben, aztán táviratilag, de minden válasz nélkül maradt. Ami nagyon természetes is, mert a Blagoje barátunk Bródbba volt elfoglalva a sztrájktrőök toborzásával. A nagy hallgatás láttára a vasas vezetőség kénytelen volt futárt menesztetni a hivatása tetőpontján álló sztrájktrőő vezérhez. Tudtára adandó, hogy 220 vasmunkás jogos és hosszú harcban áll és éheznek. Ennek hallatára ugyan savanyú pofát vágott barátunk, és kijelentette, hogy ő pénzt nem adhat, mert nincs. De ha volna is, nem lenne bolond egy olyan tömegnek odaadni, amely tőle úgyis elszakadni készül. A sztrájkoló vasasok pénzügyi futárja ennek következtében kénytelen volt hosszú orral és karcúságából semmit sem vesztett pénztárcával hazautazni.

A sztrájkoló dolgozó munkástársai a keresetük 10⁰/₀-át a sztrájk tartama alatt leadták ugyan a segélyezésre, de bizony ebből csak 4 dinár és 25 para esett naponta egy-egy személyre. S ez volt az egész anyagi támogatás, amit a mozgalomban levő vasasok kaptak. A sztrájkolóknak ennek dacára is a legnagyobb kitartást tanúsították.

Közben megindultak a tárgyalások a munkásság és a gyárigazgatóság között. S ezzel egyidejűleg megindult szép finoman a munkásságra a hatósági nyomás is. A tárgyalások eleinte — legalább is a tárgyaló bizottság állítása szerint — elég szép eredménnyel kecsegtettek. Azonban az újabb tárgyalások alkalmával megváltoztatta az előző magatartását az Igazgatóság. Ehhez nagy mértékben hozzájárult a kevésbé öntudatos munkásság viselkedése is. Ettől jutott tudomására az igazgatóságnak az, hogy a mozgalomban levő munkásság anyagi helyzete rossz és hogy ebből kifolyólag egyre növekszik a kishitűség is. Ezt az értesülést az Igazgatóság kihasználva az eddig ígérteteket visszavonta. Kijelentette, hogy a munkásság követeléseit nem teljesíti, de különösen nem a sztrájktrőök eltávolítására vonatkozó kívánságot, hanem azokat továbbra bennt kívánja tartani a gyárban.

A tárgyaló bizottság, amikor beszámolt az újabb és véglegesnek hitt tárgyalás eredményéről, a munkásság között természetesen óriási tumul-

tus tört ki. Fokozta azt még a tárgyaló bizottságnak az a jelentése, hogy az Igazgatóság kijelentette, hogy ha az előírt feltételeket a munkásság nem fogadná el és másnap reggel a munkát meg nem kezdené, akkor a tárgyalásokat megszakítja és a munkáskönyveket a rendőrségre felküldi. Ettől ugyan a sztrájkolók nem ijedtek meg, csak egyhangúlag kijelentették, hogy a sztrájkot tovább folytatják. Ekkor megkezdődött a tárgyaló bizottságnak a jogos bírálat alá eső munkája, amellyel a leghetlenebb módokon igyekeztek a munkásságot elcsüggeszteni és rábírní arra, hogy a munkát a gyár feltételei alapján vegye fel.

A nyomás következtében a tömeg egy része megingott. Azonban a többség egy része mégis úgy határozott, hogy a munkát nem veszi fel, és a tárgyalások folytatására utasította a tárgyaló bizottságot. Másnap meg is történt a tárgyalás, azonban a gyárvezetőség semmit sem engedett az álláspontjából. És a tárgyaló bizottság által ultimátumot küldött a munkásságnak, melynek a pontozatai mindenben csak a munkásságot kötik és az igazgatóságnak a munkássággal szemben teljes szabad kezet adnak. A tárgyaló bizottság és a vezetőség arra az álláspontra helyezkedett a munkásság előtt, hogy meg kell kezdeni a munkát, mivel a sztrájkoló vas és fémmunkások részére anyagi eszközök rendelkezésre nem állnak, be kell menni a gyárba és kelülről megindítani az akciót a helyzet javítására.

A munkásság ily értelemben határozatot is hozott és f. hó 2-án felvette a munkát. A mozgalom azonban csak képletesen szűnt meg. Amennyiben a famunkások az eredményekben meg nem nyugodva a többi szakmunkástól függetlenül külön akciót indítottak, amely feltétlen sikerrel kecsegtet. Külön bérjavítási akciót indítottak az öntöde munkásai is, s a többi szakmák öntudatos munkássága is el van tökéelve a csorba kiküszöbölésére. Nincs vége a harcnak. Csak a helyzet a taktika megváltoztatását követelte.

február 24.

*

A munkások felvették a munkát írja a B. N., s megtudjuk ezt a Sz. M.-ből is. De a két tudósítás úgyszólván csak ennyiben egyezik, többi elemében ellentmond egymásnak.

Hogy mit jelent az osztályszempont alkalmazása a tájékoztatásban, arra iskolapélda a B. N. és a Sz. M. egy-egy írása (II. 3. és II. 24.) és összehasonlításuk. Mindkettő ugyanarról az eseményről számol be, annak is befejező részéről, de mindkettő a maga osztályszempontjainak érvényesítésével. Céljuknak megfelelően válogatták meg nyelvi eszközeit is.

A B. N. például ilyen igei szerkezeteket használ az egyes részletkérdések magyarázásakor: a gyárigazgatóság *teljesítette* — a gyárigazgatóság ezenkívül *biztosította* a munkásságot — a gyárigazgatóság által *bizto-*

sított — egyben sikerült eloszlatni . . . a munkásoknak azt az aggodalmát — a munkásság *belenyugodott* abba — az ő *sérelmük nélkül*.

Csupa olyan állítás, amely a gyár igazgatóságának jóindulatát akarta igazolni. Szinte kimondja, hogy az igazgatóság most már mindent megtett, a munkásokon áll, hogy békésen folytatódik-e a munka. Érdekes még, hogy a tudósítás szerint az igazgatóság a tárgyalások *folytatásakor* teljesítette a munkások követeléseit.

A Sz. M.-ből éppen az ellenkezőjét tudjuk meg, vagyis, hogy az igazgatóság az újabb tárgyalások során *semmit sem engedett* álláspontjából. A tárgyalások részleteire vonatkozó megállapítások is homlokegyenest ellenkeznek a napilapével: *alattomos mesterkedései* — megindult szép finoman a munkásságra a *hatósági nyomás* is — egyre növekszik a *kisbitűség* — a munkásság követeléseit *nem teljesíti* — *óriási tumultus* tört ki — az *előírt* feltételeket — a *nyomás* következtében — a gyárvezetőség *semmit sem engedett* — *ultimátumot* küldött a munkásságnak stb.

Ennyi is elegendő, a Sz. M. szerint szó sincs arról, hogy a munkásság elégedett lett volna az igazgatóság ígéreteivel. Nem az elégedettség miatt kezdett dolgozni, ellenkezőleg, éppen kényszerből. A B. N. szerint a vezetőségnek sikerült megnyugtatnia a munkásokat, a Sz. M. szerint csak taktikát változtatott, s a gyáron belül indított akciót.

Osztályszempont, elkötelezettség, semlegesség . . . hogy nyilvánul meg, hogy derül ki az újságcikkből, nyelvi anyagából? Vagy fordítva: milyen nyelvi eszközöket kell alkalmaznia az újságírónak, hogy elérje célját, hogy tárgyilagosan tájékoztassa az olvasót, hogy a tájékoztatással mozgósítsa a társadalmi haladás érdekében? Ezekre a ma is időszerű kérdésekre próbáltam választ találni a három újság írásait összehasonlítva, boncolgatva: úgy érzem, az elmélyültebb, a kidolgozottabb módszerrel készült elemzések útján szerzett tanulságokra ma is szükségünk lenne.

Rezime

Tri novine o jednom štrajku

Ovaj rad predstavlja pokušaj analize članaka objavljenih u novinama „Szervezett Munkás”, „Bácsmegyei Napló” i „Hírlap” i to o štrajku metalskih radnika fabrike vagona „Ferum” u Subotici. Štrajk se izbio trinaestog februara 1923 godine i trajao je oko tri nedelje.

Kako su pisali o toj borbi metalskih radnika gradjanski listovi i kako je obaveštavao javnost list radnika „Szervezett Munkás”, kroz kakva jezička i stilska sredstva dolazi do izražaja razlika u političkim stavovima. Kakav je odnos gradjanskih listova prema štrajku, prema zahtevima radnika, prema stavu poslodavaca, kakve ustupke treba da prave takozvani nezavisni listovi i sa kakvim načinima žele da sačuvaju bar prividnu samostalnost i nezavisnost, a sa druge strane s kakvim metodama se bori „Szervezett Munkás” za interese radnika u teškoj borbi protiv kapitalista? Na ta pitanja tražio je odgovor autor ovog rada.

Summary

Three press Review of a single strike

This work is an attempt to analyse the articles published in the newspapers: „Szervezett Munkás”, „Bácsmegyei Napló” and „Hírlap” about a strike of the metal workers in the railway carriage factory „Ferum” in Subotica. The strike broke out on the 13th of February 1923 and lasted for about three weeks.

In what manner did the borgeois press, and how did the workers' paper „Szervezett Munkás” inform the public about this struggle of the metal workers. What stylistic and linguistic means are used to express the different political considerations. What was the attitude of the burgois newspapers towards the workers' demands, and what with regard to the standpoint of the employers. What concessions were the so called independent papers compelled to make, in what ways did they wish to preserve at least the appearance of self-reliance and independence, on the other hand what methods were used by the „Szervezett Munkás” in fighting, for the workers' benefit, the difficult struggle against the capitalists. The answers to these questions are sought for by the author of this work.